

The role of the synergetic approach in the formation of professional competence of student translators

Dilnoza FARKHODOVA¹

Uzbekistan State University of World Languages

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2023

Received in revised form

10 December 2023

Accepted 25 January 2024

Available online

25 February 2024

Keywords:

competence,
professional competence,
synergetic approach,
competence-based
interactive method,
communicative competence
in working with information.

ABSTRACT

This article examines the independent acquisition of scientific and theoretical knowledge by the teacher using interactive methods during the educational process. The formation of students' knowledge and skills is studied, and on this basis, the formation of their scientific views and the improvement of their activities are considered. Formation of professional competence, free critical thinking, manifestation and implementation of creative abilities, as well as the principles of synergistic approach in practice, are considered.

2181-3663/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss1-pp111-114>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Tarjimon talabalarda kasbiy kompetentsiyani shakllantirishda sinergetik yondashuvning o'рни

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

komptensiya,
kasbiy komptensiya,
sinergetik yondashuv,
komptentlik interfaol metod,
kommunikativ komptensiya
axborot bilan ishlash.

Mazkur maqolada o'qituvchi ta'lim jarayonida interfaol usullardan foydalangan holda, talabalarning ilmiy-nazariy bilimlarni mustaqil o'zlashtirishi ko'rib chiqiladi. O'quvchilarning bilim malaka va ko'nikmalarini shakllantirish o'rganiladi va shu asosida ilmiy qarashlarini shakllantirish va ularning faoliyatini takomillashtirish ko'rib chiqilgan. Kasbiy kompetentsiyani shakllantirish, erkin tanqidiy fikrlash, ijodiy qobiliyatlarni namoyon etish va amalga oshirish, shuningdek, amaliyotda sinergetik yondashuv tamoyillari ko'rib chiqiladi.

¹ Researcher, Uzbekistan State University of World Languages. E-mail: dilnozad268@gmail.com

Роль синергетического подхода в формировании профессиональной компетентности студентов-переводчиков

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

компетентность,
профессиональная
компетентность,
синергетический подход,
компетентностный
интерактивный метод,
коммуникативная
компетентность в работе с
информацией.

В данной статье анализируется учебный процесс, в котором преподаватель использует интерактивные методы, и рассматривается самостоятельное освоение студентами научно-теоретических знаний. Особое внимание уделяется формированию знаний, умений и навыков студентов, на основе чего анализируется развитие их научных взглядов и стимулирование активности. Также обсуждаются вопросы формирования профессиональной компетентности, развития критического мышления, выявления и реализации творческих способностей студентов, а также применение синергетического подхода в практической деятельности.

Tarjima masalalariga oid lingvistik va uslubiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, hali ham yo'q Ushbu hodisa va uning tarkibiy qismlari haqida. Shunday qilib, L.K. Latishev tarjima kompetensiyasining asosiy va pragmatik qismlarini ajratib ko'rsatadi. Asosiy qism ushbu kompetentsiyaning har doim tarjimada ishtirok etadigan elementlarini birlashtiradi va kontseptual va texnologik tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi. Kontseptual komponent tarjimonning tarjimaning mohiyati, uning o'ziga xos xususiyatlari, uni boshqa til vositachiligi turlaridan ajratib turadigan, tarjimaning maqsad va vazifalari va boshqalar haqidagi bilimlarining umumiyligini nazarda tutadi. Texnologik komponent tarjimonga tarjima jarayonida duch keladigan odatiy "texnik" qiyinchiliklarni engib o'tishga va turli muammolarni hal qilishga yordam beradigan asosiy tarjima qobiliyatlari to'plamini o'z ichiga oladi. Tarjimon uchun barcha hollarda emas, balki ma'lum bir mavzuni, ma'lum bir stilistik janrni va hokazolarni tarjima qilishda zarur bo'ladigan bilim, ko'nikma, malakalar tarjima kompetensiyasining pragmatik tarkibiy qismini, jumladan, o'ziga xos va maxsus komponentlarini tashkil qiladi. Muayyan komponentga ma'lum tarjima usullarini egallash kiradi, maxsus komponent esa tarjimon uchun zarur bo'lgan mavzu va stilistik janrdi tarjima kompetensiyasini asl tildagi matnni maxsus, maksimal darajada to'liq anglash qobiliyati sifatida ko'rib, bunda tarjimonning hayoti va kasbiy tajribasi faraz sifatida namoyon bo'ladi, A.D. Shvaytser quyidagi komponentlarni ajratadi: ikki tilda maxsus "tarjima" malakasi; manba matnining talqinini "tarjima qilish" qobiliyati; tarjima texnologiyasini bilish; yadro quroli normalarini bilish; tarjima strategiyasini tanlashni belgilovchi tarjima normalarini bilish; matnning uslub va janr me'yorlarini bilish; ma'lum bir minimal ma'lumot darajasi ("mavzu bo'yicha bilim" deb ataladigan narsa); tarjimada ijodkorlik. Rojer Bell tarjima kompetensiyasini murakkab kompleks sifatida tavsiflab, quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: tarjima amalga oshirilayotgan tilni bilish; matn turini bilish; tarjima amalga oshiriladigan tilni bilish; tarjima predmeti sohasini bilish; dekodlash va kodlash bo'yicha qarama-qarshi bilim va ko'nikmalar, odatda "kommunikativ kompetentsiya" sifatida tavsiflanadi. Olimning ta'kidlashicha, tarjima kompetensiyasi 4 turdagi malakalardan iborat:

grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik. Rojer Belldan farqli o'laroq, ba'zi tadqiqotchilar tarjima kompetentsiyasining tarkibiy qismlarini guruhlashga harakat qilmoqdalar, masalan, M. Presas asosiy til kompetensiyalarini (asl nusxani idrok etish, tarjima matni loyihasini yaratish, tarjimaning yakuniy versiyasini yaratish) va a. periferik kompetensiyalar soni (lug'atlardan foydalanish, hujjatlar, fan sohasidagi bilimlar va texnologik vositalardan foydalanish). K. Nord, o'z navbatida, lingvistik va madaniy bilimlarni, shuningdek, matnni tushunish, ma'lumot qidirish va uzatish, matn yaratish, tarjima sifatini tarjima qilish kompetentsiyasining tarkibiy qismlari sifatida baholash qobiliyatini ta'kidlaydi.

Tarjimonning kasbiy kompetentsiyasining tarkibiy qismlarini rivojlantirishdagi asosiy ish N.N. Gavrilenko. O'tkazilgan tahlillar asosida mutaxassislik bo'yicha professional yo'naltirilgan matnlar tarjimonining kasbiy kompetentsiyasining barcha tarkibiy qismlari uning faoliyatining uchta asosiy jihati bilan bog'liq bo'lib, tadqiqotchiga bir nechta tarkibiy qismlarni ajratib ko'rsatishga imkon berdi.

Sinergetika bugungi kunda talaba-yoshlarning yangi dunyoqarashini shakllantirishning asosiy jihatlaridan biri sifatida qaralmoqda. Talaba-yoshlarning yangi tendentsiyalari asosida ishlashga bo'lgan qiziqishlari yana bir dolzarb vazifalaridan biri sifatida kun tartibida turibdi. Ijodiy va prognostik fikrlash talaba-yoshlarga o'z-o'zini tashkil qilish tizimi sifatida ishlashga yordam beradi. Yangi o'ziga xos uslubni to'g'ri ishlab chiqish o'quv jarayoniga katta hissa qo'shadi. Sinergetik mexanizmlar, mulohazalar talaba-yoshlarni o'qitish va tarbiyalashning zamonaviy atamalarini yaratishda, ularni o'ziga xos tizim sifatida belgilashda yetakchi hisoblanadi. Sinergetika talaba-yoshlarni o'qitish va tarbiyalashning zamonaviy atamalarini yaratishda katta yordam berishi mumkin. Sinergetik yondashuv-bu rivojlanayotgan, tizimli tashkil etilgan tizimlarning ilmiy sohasi bo'lib, unga yosh bo'lajak tarjimonlarni kasbiy tayyorlash tizimini ham kiritish mumkin. Ushbu yondashuv ko'p o'lchovlilik, murakkablik va bilish jarayonlarining muqobilligi doirasida talaba-yoshlarning o'z-o'zini rivojlantirishda tasodifiylikning muhim rolini tan olish katta ahamiyatga ega. Shuni ta'kidlash kerakki, integral sinergetik tizimni tashkil etuvchi bir nechta murakkab tizim komponentlarini o'z ichiga olgan tizimlar aslida xilma-xillik, tasodifiylik, o'z-o'zidan va oldindan aytib bo'lmaydigan sharoitlarda amalga oshiriladi. Muammo shundaki, bo'lajak yosh tarjimon amaliy va ilmiy faoliyatda doimiy ravishda paydo bo'ladigan o'zgarishlarga tez munosabatda bo'lish qobiliyati va kasbiy harakatchanligiga ega bo'lishi kerak. Qisqacha aytganda, sinergetik yondashuv zamonaviy oliy ta'lim muassasida bo'lajak tarjimonlarni tayyorlashni takomillashtirishning asosiy masalalaridan biridir.

Sinergetik yondashuv orqali inson hayotining turli tamonlari o'rganiladi. Shunday qilib, masalan, sinergetik nazardan, hujjatlarning ijtimoiy tabiati va roli ko'rib chiqiladi. Sinergetika paradigmasida ilmiy bilimlarning ayrim sohalarini tavsiflashga urinishlar qayd etilgan. O'zgarishlar sharoitida o'z-o'zini tashkil etuvchi ochiq kompleks tizim sifatida ta'lim jarayoni o'rganiladi, murakkab, o'z-o'zini rivojlantiruvchi tizim sifatida xorijiy tillarini o'qitish jarayoni ko'rib chiqiladi.

Zamonaviy rivojlanayotgan dunyoda ko'p maqsadli, global qarashga, jamiyatning murakkab muammolarini tahlil qilishga qodir, turli muammolarni hal qilishga tayyor shaxsni shakllantirishga katta talab mavjud. Hozirgi dunyoda bo'layotgan o'zgarishlar shuni ko'rsatmoqdaki, hozirgi o'qitish tizimiga uni yanada rivojlantirish strategiyasini nazarda tutuvchi mutlaqo yangicha yondashuvga ehtiyoj sezmoqda.

Синергетик yondashuvda ta'limni insonparvarlashtirish barcha sohalarda o'sishning muhim qismidir. U global ekologik va ma'naviy muammolarni sinergetik usullar yordamida hal qilishga yordam beradi. Bu ekologik inqiroz tahdidini yengib o'tishning jamiyat va tabiat taraqqiyotining amalda yagona yo'lidir. Bunday sharoitda zamonaviy jamiyat va sivilizatsiyaning doimiy rivojlanishining zarur sharti bo'lgan shaxsning rivojlanishi, uning madaniy ongini to'g'ri tanlashni belgilaydi.

Oliy ta'lim tizimidagi sinergetik yondashuvga hozirgi kunda talabalarda yangicha fikrlash shakllanishining asosiy jihatlaridan biri sifatida qaralmoqda. O'quv jarayonida, talaba shaxsini tahlil qilishda, talabalarining ilg'or fikrlashi, talabani o'ziga xos tizim deb hisoblashga yordam beradi. Ushbu tizim professional bilimlarni o'z ichiga oladi, ta'lim olishda ko'proq muvaffaqiyatga erishish, dunyodagi yangi tendentsiyalarni tan olish muhimdir.

Ijtimoiy qadriyatlar doirasida ta'limni modernizatsiyalash masalalari yangi ijodiy mazmun bilan to'ldirilmoqda. Bunday sharoitda talaba-yoshlarning kasbiy tayyorgarligi darajasi muhim albatta. Mavzuni yaxshi bilish va o'qitish usullarini egallash juda muhim. Talaba-yoshlarni individual o'qitish uchun yangicha zamonaviy yondashuvlarni ishlab chiqishga qodir bo'lgan, o'z-o'zini rivojlantiradigan tizim shakllanishi lozim.

Talaba-yoshlar oliy ta'lim muassasida o'tiladigan fanlarni mustaqil tanlashi, o'qituvchilar ham o'zlari belgilashi ijobiy yangilikdir.

Синергетик yondashuv talabalarining yangi dunyoqarashini shakllantirishning asosiy jihatlaridan biri sifatida qaraladi. Синергетик paradigma hozir hukmronlik qilayotgan chiziqli fikrlashni yengishga harakat qiladi. Ba'zi taniqli rus va xorijiy olimlarning fikriga ko'ra, bunday fikrlash yetarlicha emas albatta. U chiziqli bo'lmagan murakkab haqiqatni buzishi mumkin. Yangi sinergetik paradigma plyuralistik tendentsiyalarga ega. Buni insoniy o'lchov sifatida talqin qilishi mumkin.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, yosh tarjimonlarning dunyoqarashini shakllantirishda sinergetik yondashuvning bir nechta asosiy mehanizmlarini keltirishimiz mumkin: o'zini boshqarish, o'z-o'zini tarbiyalash, bilim va xulq-atvorning yangi o'zgartirilganligan tuzilmalariga o'tish, erkin fikrlash va hayot tarzini mustaqil qura olishi. Ammo biz bilamizki insoniy munosabatlar chiziqli emas, talabalar va o'qituvchilar chiziqli bo'lmagan munosabatlarga ega. Lekin imkoniyatlar cheklanganligi sababli, bu jarayon har doim ham individual rivojlanish dinamikasini qo'llab-quvvatlamaydi. Xozirgi rivojlanayotgan davrda samarali muloqat katta ahamiyatga ega.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. L.K. Latishev Tarjima texnologiyasi: Darslik. Talabalar uchun qo'llanma. Lingv. universitetlar va fakultet – 2-nashr, qayta ko'rib chiqilgan. Va qo'shing. – M.: "Akademiya" nashriyot markazi, 2005. – 320 b.

2. H.Haken, Synergetics: Is self-organization governed by universal principles? The Evolutionary Vision: Toward A Unifying Paradigm of Physical, Biological and Sociocultural Evolution, 15-24 (2019)

3. E.N. Knyazeva, S.P. Kurdyumov, Synergetics: Time Non-Linearity and Coevolution, (Landscape, Moscow, 2007).

4. J.R. Abduganiyeva. Анализ невербальной культуры последовательного переводчика. Зарубежная лингвистика и лингводидактика. – Ташкент, 2023. – №1. – Б. 36-42.